IJTIMOIY TARMOQLARDAGI O‘ZBEK TILI: SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATI

Tillayeva Gulsanam
Andijon davlat chet tillari universiteti
Xorijiy filologiya va turizm fakulteti
FTO‘ Ingliz tili yo‘nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24157801

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilining qo‘llanilishi, yozma nutq savodxonligi va axborot madaniyatining ahamiyati tahlil qilinadi. Internet muloqotida adabiy til me’yorlariga rioya qilish, imloviy xatolarning oldini olish, so‘zlardan to‘g‘ri foydalanish hamda yoshlarning nutq madaniyatini rivojlantirish masalalariga e’tibor qaratiladi. Shuningdek, o‘zbek tilining raqamli makondagi mavqeini oshirish va milliy til boyligini saqlash bo‘yicha tavsiyalar beriladi.
Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, ijtimoiy tarmoqlar, nutq madaniyati, savodxonlik, axborot madaniyati, adabiy til, imlo, internet, raqamli texnologiyalar.

Аннотация: В данной статье анализируются использование узбекского языка в современных социальных сетях, грамотность письменной речи и значение информационной культуры. Особое внимание уделяется соблюдению норм литературного языка в интернет-общении, предотвращению орфографических ошибок, правильному употреблению слов и развитию речевой культуры молодёжи. Также предлагаются рекомендации по повышению роли узбекского языка в цифровом пространстве и сохранению национального языкового богатства.
Ключевые слова: узбекский язык, социальные сети, культура речи, грамотность, информационная культура, литературный язык, орфография, интернет, цифровые технологии.

Abstract: This article analyzes the use of the Uzbek language on modern social media platforms, written language literacy, and the importance of information culture. Special attention is paid to following literary language standards in online communication, preventing spelling mistakes, using words correctly, and developing young people's communication skills. The article also provides recommendations for strengthening the position of the Uzbek language in the digital environment and preserving its national linguistic heritage.
Keywords: Uzbek language, social networks, speech culture, literacy, information culture, literary language, spelling, internet, digital technologies.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda internet inson hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ayniqsa, Telegram, Instagram, Facebook, YouTube kabi ijtimoiy tarmoqlar insonlar o‘rtasidagi muloqot, axborot almashish va fikr bildirishning muhim vositasi hisoblanadi. Ushbu jarayonda o‘zbek tilining qo‘llanish doirasi ham kengaymoqda.

Til — millatning ma’naviy boyligi, tarixiy xotirasi va madaniyatini namoyon etuvchi muhim vositadir. Shu sababli o‘zbek tilining nafaqat kundalik hayotda, balki internet va zamonaviy texnologiyalar sohasida ham to‘g‘ri qo‘llanilishi muhim ahamiyatga ega. H. Jamolxonovning «Hozirgi o‘zbek adabiy tili» asarida o‘zbek adabiy tilining fonetik, leksik va grammatik xususiyatlari yoritilgan. Ushbu nazariy qarashlar internet muloqotida ham til me’yorlariga amal qilish zarurligini anglashga yordam beradi. Ijtimoiy tarmoqlar bugungi

kunda insonlarning fikr almashish, yangiliklardan xabardor bo‘lish va o‘z qarashlarini boshqalarga yetkazish imkoniyatini kengaytirmoqda. O‘zbek tilida yaratilayotgan sahifalar, videolar, maqolalar va turli ta’limiy materiallar milliy tilimizning internetdagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Biroq ijtimoiy tarmoqlarda yozish jarayonida ayrim kamchiliklar ham uchraydi. Jumladan, so‘zlarni noto‘g‘ri yozish, tinish belgilariga e’tibor bermaslik, so‘zlarni asossiz qisqartirish va chet tillaridagi so‘zlarni noo‘rin qo‘llash shular jumlasidandir. R. Qo‘ng‘urov, E. Begmatov va Y. Tojiyevning «Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari» asarida nutq madaniyati, adabiy til me’yorlari va nutqning to‘g‘ri shakllanishi masalalari yoritilgan [1]. Ushbu qarashlardan kelib chiqib aytish mumkinki, insonning yozma nutqi ham uning til madaniyatini namoyon etadi. Shunday ekan, ijtimoiy tarmoqlarda ham savodli yozish, fikrni aniq va tushunarli ifodalashga e’tibor qaratish lozim.

Nutq madaniyati insonning bilim darajasi, fikrlash qobiliyati va muloqot odobini namoyon etadi. Savodli yozish esa fikrni boshqalarga to‘g‘ri yetkazishning asosiy shartlaridan biridir. N. Mahmudovning «O‘qituvchi nutqi madaniyati» asarida nutqning to‘g‘riligi, aniqligi, mantiqiyligi, sofligi va ta’sirchanligi kabi jihatlarga e’tibor qaratiladi. Bu sifatlar faqat og‘zaki nutq uchun emas, balki yozma muloqot uchun ham muhimdir. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda biror fikrni yozishda so‘zlarni to‘g‘ri tanlash, gaplarni mantiqiy bog‘lash va imlo qoidalariga rioya qilish kerak. Chunki noto‘g‘ri yozilgan so‘z yoki noaniq jumla muallifning fikrini noto‘g‘ri tushunishga sabab bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, yoshlar orasida yozma savodxonlikni rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Buning uchun ko‘proq kitob o‘qish, lug‘atlardan foydalanish va yozilgan matnlarni qayta tekshirish foydali hisoblanadi.

Hozirgi o‘zbek adabiy tilida so‘zlardan to‘g‘ri foydalanish, grammatik qoidalarga amal qilish va imlo me’yorlarini saqlash muhim hisoblanadi.

H. Jamolxonovning asarida o‘zbek adabiy tilining grammatik va leksik xususiyatlari tizimli ravishda yoritilgan. Ushbu bilimlar internet muloqotida ham so‘z va gaplarni me’yor asosida qo‘llash uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Masalan, kundalik internet yozishmalarida «nima qilyapsan?» o‘rniga «nma qvossan?», «bo‘ladi» o‘rniga «bladi» kabi qisqartirilgan shakllar uchraydi. Bunday yozuvlar norasmiy muloqotda ishlatilishi mumkin, ammo rasmiy va ilmiy matnlarda adabiy til me’yorlariga rioya qilish zarur. O‘zbek tilining izohli lug‘ati esa so‘zlarning ma’nosi, qo‘llanish xususiyatlari va izohlarini aniqlashda muhim manba hisoblanadi [4]. Undan foydalanish so‘zlarni o‘z o‘rnida ishlatish va nutq boyligini oshirishga yordam beradi.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda faqat til savodxonligi emas, balki axborot madaniyati ham muhim o‘rin tutadi. Chunki internetda har kuni juda ko‘p ma’lumotlar tarqaladi. Ularning ayrimlari ishonchli bo‘lsa, boshqalari noto‘g‘ri yoki tekshirilmagan bo‘lishi mumkin. Axborot madaniyatiga ega bo‘lgan foydalanuvchi ma’lumotning manbasini tekshiradi, yolg‘on xabarlarni tarqatmaydi va boshqa insonlarning fikriga hurmat bilan munosabatda bo‘ladi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda haqoratli so‘zlardan foydalanish, boshqalarning sha’niga tegish va savodsiz izohlar yozish muloqot madaniyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli internetda ham odob-axloq qoidalariga amal qilish lozim.

O‘zbek tilining internetdagi mavqeini oshirish uchun bir qator ishlarni amalga oshirish zarur. Birinchidan, o‘zbek tilidagi sifatli ilmiy, ta’limiy va ma’rifiy materiallar sonini ko‘paytirish kerak. Ikkinchidan, elektron lug‘atlar, imlo tekshiruvchi dasturlar va avtomatik tarjima vositalarini rivojlantirish lozim. Uchinchidan, yoshlar orasida kitobxonlik va yozma savodxonlikni targ‘ib qilish muhimdir. Chunki tilning rivojlanishi undan foydalanuvchi insonlarning bilim va madaniyatiga ham bog‘liq. O‘zbek tilining izohli lug‘atidan foydalanish, adabiy til qoidalarini o‘rganish va nutq madaniyatiga oid bilimlarni amaliyotda qo‘llash ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismlaridir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlarda o‘zbek tilining to‘g‘ri qo‘llanilishi milliy tilimizning rivojlanishi va kelajak avlodga yetkazilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Internet insonlarga o‘z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyatini berishi bilan birga, ulardan yozma savodxonlik va axborot madaniyatiga rioya qilishni ham talab etadi. Maqolada ko‘rib chiqilgan tilshunoslik manbalari nutq madaniyati, adabiy til me’yorlari va so‘zlardan to‘g‘ri foydalanishning nazariy asoslarini yoritadi. Ushbu bilimlarni ijtimoiy tarmoqlardagi muloqotga tatbiq etish orqali yozma savodxonlikni oshirish mumkin. Har bir inson o‘zbek tilida savodli yozishga, so‘zlarning ma’nosini to‘g‘ri anglashga va milliy tilimizga hurmat bilan munosabatda bo‘lishga intilishi kerak. Zero, tilni asrash faqat tilshunoslarning emas, balki jamiyatdagi har bir insonning vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qo‘ng‘urov R., Begmatov E., Tojiyev Y. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari.
2. — Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Mahmudov N. O‘qituvchi nutqi madaniyati. — Toshkent, 2007.
4. Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. — Toshkent: Talqin, 2005.
5. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 5 jildlik. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy
6. ensiklopediyasi, 2006–2008.